

visibilis habet multa invisibilia, Fidem, Spem, Charitatem etc. Et quamvis hæc dona invisibilia, sint necessaria in Ecclesia, et in sola Ecclesia, non tamen in omnibus ejus partibus; sicut sensus est necessario in animali, et solo animali, et tamen non est in omnibus ejus partibus.

Ad secundum dico, per Regnum Dei Lucæ XVII. intelligi vel gratiam, per quam Deus nunc regnat in cordibus hominum, ut exponit Theophylactus, vel ipsum Christum, ut Beda exponit; loquitur enim eo loco Christus de utroque suo adventu. Interrogaverant enim Pharisei: *Quando venit Regnum Dei, id est Regnum Messiae?* Dominus autem respondet, Messiam venisse, et rursus etiam venturum in die judicii. Itaque de adventu primo ait: *Regnum Dei non venit cum observatione; ecce enim Regnum Dei intra vos est, id est, jam advenit Messias, jam præsens est.* De secundo subjungit: *Et dicant vobis: Ecce hic, aut ecce illic, nolite exire; sicut enim fulgur coruscat de sub celo etc. ita erit adventus Filii hominis* (1).

Ad tertium dico, eo loco doceri, præcipuum cultum Dei in Ecclesia internum futurum, sed non propterea sequitur, Ecclesiam ipsam esse invisibilem, ut jam diximus. Neque etiam sequitur, omnem cultum externum esse rejiciendum, et externa templa esse destruenda. Dominus enim eo loco non agit de loco orationis, sed de modo, et ritu. Si enim dicere voluisset, veros Dei cultores non amplius adoratos Deum in Hierusalem, neque in monte Garizim, falsum dixisset. Constat enim Petrum et Joannem, post acceptum Spiritum sanctum, ascendisse in templum Hierosolymitanum ad horam orationis nonam, ut dicitur in Actis Apostol. III. Constat etiam, semper fuisse postea in Palestina Christianos, qui Deum adoraverunt in Hierusalem, et in monte Garizim, et ubicumque eos esse contingebat. Loquitur ergo de ritu adorandi, sive orandi; et sensus est, neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem, id est, neque ritu Samaritanorum, neque ritu Judæorum, sed ritu Christianorum adorabitis, qui ritus est adorare in spiritu et veritate. Quod duobus modis exponitur.

Chrysostomus, Cyrillus, et Euthymius in hunc locum, opponunt illud: *In spiritu, cæremoniis Judæorum, quatenus corporales*

erant; illud: *In veritate, iisdem cæremoniis, quatenus figuræ et umbræ erant rerum futurarum.* Theophylactus, B. Thomas, et Cajetanus opponunt illud: *In spiritu, ritui Judæorum, qui præcipue externus et corporalis erat; illud: In veritate, ritui Samaritanorum, qui falsus et erroneus erat; illi enim simul colebant Deum verum, et Deos falsos.* Itaque Dominus dicit, ritum populi Christiani fore præcipue spirituales, et simul verum ac purum ab omni errore, licet spiritualis ritus non excludat corporales cæremonias, quatenus prosunt ad spirituales cultum promovendum.

Ad quartum dico cum Chrysostomo, Theophylacto, B. Thoma, et aliis, Apostolum ibi per montem Sion spirituales, et civitatem Dei viventis, non intelligere Ecclesiam militantem, sed triumphantem, quæ ex beatis spiritibus constat. Conferunt enim Synagogam cum Ecclesia, ac dicit, homines Testamenti veteris accessisse ad montem Sion corporeum, ut aliquo modo per corporeas imagines ibi Deum viderent. At homines novi Testamenti accessisse non re, sed spe, ad montem Sion, spirituales, id est, ad gloriam beatorum, ubi Deus videtur facie ad faciem. Unde ibidem subditur: *Et multorum millium Angelorum frequentiam, et spiritus justorum et perfectorum etc.* (2).

Ad quintum respondeo, duobus modis dici aliquid spirituale. Uno modo, secundum substantiam, quomodo Ephes. VI dicitur *spiritualia nequitiæ in celestibus.* Altero modo, secundum ordinationem ad Spiritum, quia ordinatur aliquid ad spiritum, vel spiritus in eo dominatur. Quomodo I. Corinth. dicitur homo spiritualis, et I. Corinth. XV corpus spirituale, quia spiritus in eo dominatur, et ipsum ad munus spiritus movetur, et obedit sine ulla resistentia, et I. Petr. II vocatur hostiæ spirituales omnia bona opera, et Eleemosyna, et Jernia quæ ad Spiritum ordinantur. B. Petrus ergo cum dicit, Ecclesiam esse domum spirituales, intelligit hoc secundo modo; vult enim, Ecclesiam non esse domum ex lignis et lapidibus, sed ex hominibus Deo consecratis edificatam.

Ad sextum posset dici, in Symbolo non poni tantum, Credo Ecclesiam, sed, *Credo sanctam Ecclesiam.* Porro sanctitatem Ecclesie sine dubio invisibilem esse. Sed melius dico, in Ecclesia aliquid videri, et aliquid

(1) Luc. XVII, 21. — (2) Hebr. XII, 22.

credi. Videmus enim eum cœtum hominum, qui est Ecclesia, sed quod ille cœtus sit ipsa vera Christi Ecclesia, non videmus, sed credimus. Vera enim Ecclesia est, quæ proficitur Christi fidem. Quis autem evidenter scit, nostram fidem esse Christi? id quidem firma ac certissima fide credimus: sed aliud est credere, aliud videre: imo ipsum credere definitur ab Apostolo, argumentum non apparentium.

Quod ut melius intelligatur, notandum est, omnem sententiam de fide, nasci, vel ex duabus propositionibus de fide, et tunc totam conclusionem inevidentem esse; vel ex una de fide, altera evidenti; et tunc conclusionem partim esse evidentem, partim inevidentem. Talis est ista conclusio: Isti homines, qui nunc profitentur fidem sub Romano Pontifice, sunt Ecclesia Christi; nam oritur ex hoc syllogismo: Ecclesia Christi est cœtus hominum profitentium Christi fidem, sub regimine legitimum Pastorum: sed isti qui subsunt hodie Romano Pontifici, sunt talis cœtus; igitur sunt Ecclesia Christi. In quo syllogismo major est de fide, et proinde inevidens. Minor est evidens; nam nihil ponimus in minore, quod non oculis, aut auribus percipiatur. Recte ergo inde infertur conclusio partim evidens, et partim inevidens.

Denique, res illa, seu (ut logice loquamur) incomplexum illud, de quo prædicatur Ecclesie ratio ac definitio, visibile quiddam est: at complexum, seu connexio prædicati cum subjecto, sola fide tenetur. Nec desunt exempla, quibus hoc illustretur. Siquidem hominem illum, qui est Christus Dei Filius, Apostoli videbant, et tamen illum esse Christum Dei Filium, non videbant, sed credebant. Unde Joan. XX dicitur est Thomæ: *Quia vidisti me, Thoma, credidisti.* Et in Symbolo dicimus: *Credo unum Baptisma* (1), licet videamus, et sentiamus Baptisma, id est, aquæ aspersionem, et verborum prolotionem. Non enim videmus, sed credimus illam aquæ aspersionem, et verborum prolotionem esse Baptisma Christi, id est, Sacramentum quoddam.

CAPUT XXI.

Solvuntur argumenta, quibus adversarii probant, Ecclesiam posse deficere.

Jam quod Ecclesia possit deficere, et aliquando deficiat, probant his argumentis. Primo, initio mundi in solis Adamo et Eva Ecclesia tota consistebat, saltem in virtute. At uterque fidem amisit, et a Deo apostata vit, ut patet tum ex Genes. III, tum ex Patribus, Ambrosio libro de Paradiso cap. 6. Augustino Enchirid. cap. 45. et Prospero I. de gratia Dei, contra collatorem, ante medium.

Secundo, tempore Mosis, tota Ecclesia a Deo apostata vit. Nam Aaron summus Pontifex proposuit vitulum adorandum, et totus populus clamavit: *Hi sunt Dii tui Israel* (2).

Tertio, tempore Eliæ, tota Ecclesia visibilis defecerat. Nam III. Reg. XIX Elias dicit: *Relictus sum ego solus. Et Dominus ad eum: Reliqui mihi septem millia virorum in Israel, qui non curvaverunt genua ante Baal* (3), hos autem oculos fuisse non dubium est, cum eos ne Elias quidem cognoscere.

Quarto, ex Isaia I: *Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepæ domini sui, Israel autem me non cognovit. A planta pedis usque ad verticem capitis non est in eo sanitas.* Et Hierem. II: *Confusi sunt domus Israel, ipsi et Reges eorum, Principes, et Sacerdotes, et Prophetae eorum, dicentes ligno: Pater meus es tu. Quid vultis mecum judicio contendere? Omnes dereliquisti me, dicit Dominus. Et II. Paral. XV: *Transibunt dies multi in Israel sine Deo vero, sine Sacerdote, et Doctore, et sine Legge* (4).*

Quinto, prædictum est, Ecclesiam istam visibilem cessaturam Daniel. IX: *Deficiet ista, et sacrificium;* Lucæ XVIII: *Filius hominis cum venerit, putas inveniet fidem in terra;* II. Thessal. II: *Nisi venerit discessio primum, et revelatus fuerit homo peccati.* Itaque nobis Calvinus dictum esse existimat id, quod legitur Hierem. VII: *Nolite confidere in verbis mendacii, dicentes: Templum Domini, templum*

(1) Joan. XX, 29. — (2) Exod. XXXII, 4. — (3) III. Reg. XIX, 14 et 18. — (4) Isai. I, 3; Jerem. II, 26 et 27; II. Paralip. XV, 3.

Domini (1). Ut enim antiqui illi Judæi non credebant Prophetas prædicentibus desolationem, qui videbant se habere templum Domini, et externas ceremonias; ita nos gloriamur, quod habeamus antiqua templa, Episcoporum successiones, Apostolicam sedem, et interim non attendimus ad Scripturas, quæ nobis desolationem aperte prædicant.

Sexto, Concilium Basileense generale deposuit Eugenium tanquam hæreticum, et omnes ei adhærentes, et elegit Felicem. Deinde tamen Concilio concluso et soluto, iterum Eugenius in sedem irrepsit sine ulla canonica electione, et ab eo nati sunt quotquot postea fuerunt Pape, et Cardinales, et Episcopi; Ergo saltem ab eo tempore Ecclesia Romano Pontifici adhærens, non fuit vera Ecclesia, et cum nulla fuerit alia visibilis, sequitur, visibilem Ecclesiam periisse. Hoc argumentum Calvinus in præfatione Insulit. ponit in ultimo loco tanquam fortissimum, et addit hæc verba: « Hic deprehensi hærent necesse est, aut igitur aliter Ecclesiam definiant, aut omnes a nobis schismatici habebuntur. »

Septimo, profertur Patrum testimonia, ac primum Hilarius libro contra Auxentium, circa finem: « Male, inquit, vos parietum amor cœpit; male Ecclesiam Dei in tectis, ædificisque veneramini, male sub his pacis nomen ingeritis; montes mihi, et lacus, et carceres, et voragine sunt tiores. » Ubi dicit, adeo suo tempore fuisse obscuratam veram Ecclesiam, ut solum in latebris et cavernis inveniretur. Deinde Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos de eodem tempore loquens: « Ingenuit, inquit, totus orbis, et se Ariarium esse miratus est. » Item Basiliius epist. 69 et 70. et Bernardus serm. 33. in Cantica, ita deplorant vitia Prælatorum omnium sui temporis, ut satis ostendant, eo tempore omnes declinasse in viam suam, et nullam fuisse visibilem Ecclesiam. Denique Chrysostomus homil. 49. in Matthæum, docet, interdum nullum esse visibile signum, quo vera Ecclesia cognoscatur, et ideo tunc solum ad Scripturas esse recurrendum.

Respondeo ad primum, si primos parentes peccasse, est Ecclesiam defecisse, tunc non solum visibilem, sed etiam invisibilem Ecclesiam defecisse, quod est contra adversa-

rios. Dico secundo, tunc non fuisse Ecclesiam. Nec enim duo homines sunt Ecclesia, sed tantum fuisse initium Ecclesie, et initium tam materiale, quam formale. Nam Adam fuit principium Ecclesie materiale, quia primus omnium fuit de Ecclesia; fuit etiam formale principium, quia fuit caput sive Doctor et Rector populi Dei, dum vixit. Porro caput Ecclesie non potest quidem errare docendo falsam doctrinam, tamen potest errare male vivendo, et male etiam sentiendo, ut privatus homo, atque hoc tantum videmus accidisse Adamo; male enim aliquando vixit, et forte etiam male de Deo sensit, tamen non male docuit.

Ad secundum, de peccato Aaronis et populi in cultu vituli aurei, dico, eo tempore neque caput, neque corpus Ecclesie defecisse; nam caput erat solus Moses, quem certum est non errasse. Aaron siquidem nondum erat Pontifex; nam postea factus est, ut patet Exodi XL. Non etiam corpus defecit, nam omnes Levitæ immunes fuerunt ab eo peccato, ut patet ex eodem trigesimo secundo capite, ubi Moses dicit: *Si quis est Domini, jungatur mihi, congregatique sunt ad eum omnes filii Levi* (2).

Ad tertium, de tempore Eliæ, negatur consequentia et antecedens hujus argumenti. Consequentia quidem, quia non est eadem ratio populi Judæorum et populi Christianorum. Nam populus Judæorum non erat Ecclesia universalis, ut est populus Christianorum, sed particularis, et propterea etiam extra illum populum inveniebantur fideles et justi, ut Melchisedech, Job, et postea Cornelius, Centurio, et Eunuchus Candacis Regine, et alii nonnulli. Itaque etiamsi universa Synagoga Judæorum defecisset, non continuo omnis Ecclesia Dei in terris defecisset. Sed antecedens etiam negatur. Non enim ostendi potest, unquam Synagogam Judæorum defecisse omnino usque ad Christi adventum, quo tempore etiam non tam defecit, quam mutata est in melius.

Ad illud ergo de Elia dico, Eliam non loqui de omni populo Judæorum, sed solum de illa parte, quæ subjecta erat Regi Samarie. Constat enim ex eodem lib. III Regum, tempore Eliæ regnasse in Hierusalem Asa, et post eum Josaphat optimos Reges, et sub ipsis fuisse in Hierusalem populum et Sacerdotes manifestissime in vera religione per-

(1) Dan. IX, 27; Luc. XVIII, 8; II, Thessal. II, 3; Jerem. VII, 4. — (2) Exod. XXXII, 26.

sistentem. Unde Dominus, cum ait: *Reliqui mihi septem millia virorum*, addidit *In Israel* (1). Israel enim tunc dicebantur ii, qui erant sub Rege Samarie, sicut ii, qui erant sub Rege Hierusalem, dicebantur Judas. Ex quo apparet evidenter, deceptum esse Philippum Melancthonem, qui in Locis communibus, cap. de Ecclesia, dicit, tempore Eliæ Ecclesiam fuisse in solo Elia, et Elisæo, et paucis Sacerdotibus. Quem etiam in errore secutus est Calvinus præfatione Institutionum; qui hoc argumento de Elia præcipue nititur.

Ad quartum respondet Augustinus libro de unitate Ecclesie cap. 12. et libro contra Donatistas, post collationem cap. 20. ubi docet, Prophetas et Apostolos interdum reprehendere universum populum, quasi nemo ibi sit bonus, cum tamen permulti sint boni, et e contrario interdum consolari omnes, quasi omnes sint boni, cum constet ibi multos esse malos Ezech. III dicitur: *Omnis domus Israel atrita fronte est, et duro corde*. Et tamen cap. IX dicitur: *Signa Thau super frontes virorum gentium, et dolentium super cunctas abominationes, quæ sunt in medio ejus*. Ad Galat. III: *O insensati Galatæ, quis vos fascinavit non obedire veritati?* Et tamen cap. VI ait: *Fratres, etsi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, iniqui modo instruite in spiritu lenitatis* (2). Ad illud ex Paralipomenon respondeo, in primis solum intelligi de regno Israel, non de regno Juda. Deinde fortasse loqui Scripturam de tempore, quod erat futurum post Messie adventum; Nunc enim transent dies multi in Israel sine Deo, sine Sacerdote, sine Lege.

Ad quintum dico, nos non gloriari in templis, et successione Episcoporum, et Apostolica sede secundum se, sed propter Christi promissionem, qui ait: *Tu es Petrus, et super hanc petram etc. Et portæ inferi non prævalent etc.* (3). Qualem promissionem Judæi nunquam habuerunt. Neque verum est, alioibi in Scripturis prædictam esse Ecclesie ruinam, sed potius contrarium ubique. Quare ad illud Danielis, etsi Hilarius can. 25. in Matthæum, et Hyppolitus, atque Apollinarius apud Hieronymum in cap. IX. Danielis, intelligunt eam prophetiam de tempore Antichristi, tamen sine dubio decepti sunt. Lo-

quitur enim Daniel apertissime de eversione Hierusalem, et cessatione sacrificii Judæorum. Sic enim exponunt Chrysostomus, et Theophylactus, et Hieronymus in cap. XXIV Matthæi, Augustinus ep. 80. ad Erychium, necnon Eusebius lib. VIII Evangel. demonst. cap. 2. Clemens Alexandrinus lib. I Stromatum, Tertullianus libro contra Judæos cap. 5. alias 8. et communis opinio Hebræorum, ac Julius Africanus apud Hieronymum in c. IX. Danielis.

Et hanc solutionem coguntur admittere hæretici. Nam ipsi dicunt, nunc esse tempora Antichristi, et fuisse jam a multis sæculis, et tamen non cessavit hostia et sacrificium. Ergo debent intelligere hunc locum Danielis non de tempore Antichristi, sed de eversione Hierosolymæ, quod sane ex Evangelio evidenter colligitur. Quod enim Matthæus cap. XXIV ait: *Cum videritis abominationem desolationis, quæ dicta est a Daniele Propheta, statem in loco sancto, qui legit intelligit. Tunc qui in Juda sunt, fugiant ad montes*. Idem sic exposuit Lucas cap. XXI: *Cum videritis circumdari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote, quia appropinquavit desolatio ejus; Tunc qui in Judæa sunt, fugiant ad montes* (4).

Ad illud Luc. XXVIII: *Putas inveniet fidem in terra* (5)? dico, Dominum non loqui de fide simpliciter, sed de eximia quadam fide, quæ in paucis reperitur, et in paucissimis reperietur in ultimis diebus. Ita exponunt Hieronymus in Dial. contra Luciferianos, et Augustinus lib. de unitate Ecclesie c. 13. vel dicamus cum Theophylacto, loqui Dominum de fide absolute, et velle dicere paucos futuros fideles tempore Antichristi, non tamen nullos, nec tam paucos, ut non faciant Ecclesiam.

Ad illud Pauli dico, discessionis nomine, vel intelligi ipsum Antichristum, ut Chrysost. Theodor. Œcumen. Theophyl. et August. lib. XX de civitat. Dei cap. 19. exponunt, quem volunt appellatum discessionem per metonymiam, quia erit causa, ut multi discedant a Christo; vel defectionem a Romano imperio, ut Ambrosius, Sedulius, et Primasius exponunt, quæ est valde probabilis sententia: vel demum discessionem ab Ecclesia non generalem, sed particularem, id est, non omnium, sed multorum, vel

(1) II. Reg. XIV, 18. — (2) Ezech. III, 7; IX, 4; Galat. III, 1; VI, 1. — (3) Matth. XVI, 18. — (4) Matth. XXIV, 15 et 16; Luc. XXI, 20 et 21. — (5) Luc. XXVIII, 8.

omnium quidem, sed occultorum hereticorum. Utenim pulchre exponebant quidam veteres apud August. lib. XX de civit. Dei c. 49. sicut modo multi, qui aliquandiu fuerunt in Ecclesia fecto animo, tandem aperte discedunt per manifestam heresim professionem, ita veniente Antichristo, omnes prorsus, qui tunc invenientur in Ecclesia occulti heretici, ab Ecclesia discedent, et Antichristo se adjungent.

Ad sextum dico, Basileense Concilium initio quidem fuisse legitimum. Nam et Legatus aderat Romani Pontificis, et Episcopi plurimi. At quo tempore Eugenium deposuit et Felicem elegit, non fuit Concilium Ecclesie, sed Conciliabulum schismaticum, seditionum, et nullius prorsus auctoritatis. Sic enim appellatur in Concilio Lateranensi ultimo, sess. XI. et proinde Eugenius semper fuit verus Pontifex, et mendacium est apertissimum Calvinii, qui dicit, hoc Concilium, usque ad finem perdurasse in eadem auctoritate, et dignitate.

Nam in primis, quo tempore Concilium in Pontificem sententiam pronuntiare ausum est, non erat in Concilio Legatus Pontificis, et Episcopi precipui omnes discesserant; sed Cardinalis quidam Arelatensis assumpserat sibi munus presidendi, et quia Episcopi paucissimi erant, introduxerunt in Synodum ingentem multitudinem Presbyterorum, ita ut contra omnem formam antiquorum Conciliorum, non Episcoporum, sed Presbyterorum Synodus esset.

Deinde eodem tempore agebatur Florentiæ Concilium, in quo presidebat summus Pontifex, et cum eo sedebant Episcopi Latini et Græci sine comparatione plures, quam essent Basileenses, et una cum Episcopis aderat Imperator Græcorum, et Legatus Imperatoris Latinorum, ut nullo modo dubitari posset, utrum ex duobus esset verum Concilium Ecclesie generale.

Tertio, Deus quoque sententiam suam dicere volens, tam horribili peste Basileam tunc affligebat, ut major pars eorum Patrum, qui ibi erant, vel extincti; vel secedere coacti fuerint. Quæ omnia refert Jæneas Sylvius in historia Concilii Basileensis, cui ipse interfuit, et quam ediderunt nuper heretici Basileenses, tanquam sibi faventem, propter damnatum Eugenium, cum revera illis plurimum noccat. Adde, quod Concilium Basileense Lausanæ continuatum, subiecit se Nicolao, ut patet ex epistola Nicolai V.

Nunc ad loca Patrum. Ad Hilarium dico primo, id quod respondit olim August. ep. 48. Donatistis idem testimonium objicientibus, Ecclesiam quidem interdum obscurari multitudine scandalorum, sed ita tamen, ut etiam tunc in suis firmissimis emineat, sicut revera eo tempore, de quo loquitur Hilarium, eminebat Ecclesia in Julio, Athanasio, Hilario, Eusebio Vercellensi, ac deinde in Damaso, Ambrosio, Basilio, Gregorio Nazianzeno, aliisque non paucis firmissimis, atque constantissimis Ecclesie columnis.

Dico secundo, Hilarium loqui eo loco tantum de Ecclesia Mediolanensi, in qua multi simplices venerabatur Auxentium, ut Catholicum, cum tamen esset Arianus. Nam mira calliditate agebat Auxentius, ut ab Arianis agnosceretur Arianus, et tamen a multis simplicibus crederetur Catholicus. Vult igitur Hilarium, non esse credendum Auxentio, etiamsi Episcopus videretur, et in templo concionaretur, et melius esse, in carceribus et speluncis manere cum recta fide, quam in templo Dei cum hereticis.

Hoc autem, quod dicitur de una civitate, una Basilica, et uno Episcopo, non potest trahi ad Ecclesiam universam. Potest enim fieri, ut unus Episcopus in una urbe, in uno templo doceat heresim, non tamen ut omnes Episcopi in omnibus urbibus et templis mundi totius idem faciant.

Ad locum Hieronymi respondeo, in verbis Hieronymi duas esse figuras; unam intellectionis, cum ait: «Igemuit orbis;» vocat enim orbem magnam partem orbis, non totum orbem; alteram abusionis, cum ait: «Arianum se esse miratus est,» vocat enim Arianos improprie eos, qui perignorantiam subscripserant heresi. Loquitur enim de illa multitudine Episcoporum, qui ex toto orbe convenientes Arimini, ab Arianis decepti, decreverunt, tollendum esse nomen *homoianus*, quod quid significaret, non intelligebat: qui sine dubio non fuerunt heretici, nec errantes, nisi materialiter. Quomodo enim si quis nostrum blasphemam sententiam proferret lingua extranea, putans esse piam aliquam precationem, non proprie blasphemus dici posset: Quocirca iidem Episcopi, ut admoniti sunt, et fallaciam agnoverunt, continuo errorem etiam correxerunt, et cum lachrymis penitentiam egerunt blasphemiae, licet sola lingua prolatae, et tum videlicet ingemuit orbis, et se Arianum esse miratus est.

Ad Basilium dico, eum non deplorare in illis epistolis vitia Catholicorum, sed miseriam Ecclesie, propter infestationem hereticorum; Quæ enim dicuntur eo loco adversus Episcopos, non dicuntur adversus Episcopos Catholicos, ut Brentius putavit, sed adversus Episcopos Arianos.

Et sane credibile est, Brentium non ex ignorantia, sed ex malitia peccasse. Nam ibidem, ut apud Episcopos Catholicos doceat non esse veram Ecclesiam, refert ex lib. XI, Ruffini hist. Ecclesiast. cap. 6, Mosem Eremitam sanctum noluisse ullo modo ordinari ab Episcopo Alexandrino, qui erat post Romanum Pontificem primarius Patriarcha.

At in eodem libro et capite Ruffinus dicit, illum Episcopum Alexandrinum fuisse Arianum, et sævissimum persecutorem Catholicorum, et propterea Mosem noluisse ab eo, sed ab aliquo Catholico ordinari; ita ut nulla ratione fraus et impudentia Brentii tegi, vel excusari queat.

Ad Bernardum dico, eum reprehendere vitia morum, non vitia doctrinae, eum non propterea credidisse, Episcopos illos malos non fuisse vere Episcopos. Ipse enim serm. 66. in Cantica refellit ex instituto Apostolico hereticos, qui dicebant, Episcopos malos non esse Episcopos.

Ad Chrysostomum jam responsum est supra, verba illa desumpta esse ex opere imperfecto, quod vel habet auctorem hereticum Arianum, vel fuit ab hereticis depravatum. Vide homil. 48. Ubi aperte vocat hereticos homoianos.

CAPUT XVII.

Solvuntur argumenta, quibus adversarii probant, pastores Ecclesie omnes simul errare posse.

Quod Ecclesia vel saltem omnes pastores Ecclesie simul errare possint, probant primo, quia tempore Michæe, Prophete omnes, qui erant 400, excepto Michæa, erraverunt, ut patet lib. III. Reg. XXII. et proinde Ecclesia, quæ illos sequebatur, ut debebat, decepta fuit. Secundo, Isaïæ LVI: *Specula-*

tores ejus cæci omnes nescierunt universi etc. (1) Tertio, in passione Domini summus Sacerdos cum omnibus sacerdotibus, et senioribus populi condemnaverunt Christum esse reum mortis. Marc. XIV. et totus etiam populus, a sacerdotibus seductus, clamavit ad Pilatum: *Crucifige eum.* Marc. XV. Eodem tempore Apostoli omnes fidem amiserunt; nam Dominus Marc. ult. *Exprobravit incredulitatem eorum, et durtitiam cordis etc.* Et Matth. XXVI. ait: *Omnes vos scandalum patiemini in me.* (2)

Adde, quod non desunt etiam Catholici, qui dicant in passione Domini non mansisse veram fidem, nisi in sanctissima Virgine Maria, idque significari credunt una illa candela, quæ sola accensa conservatur, in triduo ante Pascha in officio nocturno. Ita Alexander Alensis III. parte quæst. ult. art. 2. et Joannes de Turrecremata, lib. I. de Ecclesia cap. 30. et lib. III. cap. 61. Sed hæc satis levia sunt, nec magno negotio refellentur.

Ad primum dico, illos 400 Prophetas manifeste fuisse Pseudoprophetas, neque id ignorasse, vel ipsum Achab, qui eos consulabat. Nam ibidem cum diceret Rex Josaphat: *Non est hic aliquis Propheta Domini, per quem interrogemus Dominum?* Respondit Achab: *Remansit unus, sed ego odi eum, quia non prophetat mihi nisi malum* (3). Certe si quis nunc in media Saxonia consuleret 400 Ministros Lutheranos de fide justificante, et postea unum Catholicum, non esset mirum, si major pars erraret. Et sicut nunc non sequitur totam Ecclesiam errare, etiam si errarent 400 Ministri Lutherani, quia præter Saxoniam, et vicina quædam loca, sunt alia multa, ubi vera fides prædicatur, ita non sequitur omnes Doctores Judæorum tempore Achab errasse, etiam si erraverint 400 Prophetæ, qui in Samaria erant. Nam præter eos Prophetæ erant in Judæa multi alii prophetæ, et (quod potissimum est) erant sacerdotes in Hierusalem, quibus ex officio incumberebat respondere ad consula de lege Domini.

Ad secundum dico, verba illa Prophetae esse figurata, et dirigi quidem ad omnes, non tamen revera intelligi debere de omnibus, sed de multis, ut supra diximus.

Ad tertium dico, Sacerdotes, et Pontifices non habuisse privilegium non errandi in do-

(1) Isaï. LVI. 10. — (2) Marc. XV. 13; XVI. 14: Matth. XXVI. 31. — (3) III. Reg. XXII. 7 et 8.

cendo populo, nisi usque ad tempora Christi, Christo autem præsente, et docente parum oberat illorum error. Imo hoc videtur prædictum per Hieremiam c. XVIII. cum ait: *Peribit lex a sacerdote, verbum a Propheta, consilium a sapiente* (1). Quamvis propter honorem sacerdotii Deus providit, ut sententia Pontificis Caiphæ in aliquo sensu, licet a Caipha non infento, esset vera et justa. Nam Joan. XI. dicitur, quia erat Pontifex anni illius, prophetavit, de qua re plura diximus in lib. II de Conciliis.

Quod ad populum attinet, qui clamavit: *Crucifige*, dico eum populum non fuisse omnes Judæos: sed aliquos tantum, et forte minorem partem: nam in ipsa urbe Hierusalem erat Nicodemus, et Joseph ab Arimathia, et multi alii, quibus id displicebat, et extra Hierusalem in tota reliqua Judæa, et in toto orbe terrarum erant plurimi Judæi dispersi, qui nihil sciebant de morte Christi, et proinde in vera fide, et religione permanebant.

Ad illud de Apostolis dico primo, Apostolos tunc non fuisse Episcopos nisi designatos, ut patet, sed solum partes Ecclesiæ materiales, quæ errare possunt, neque in eis solis Ecclesia consistebat. Nam status Ecclesiæ Christianæ cum obligatione ad ingrediendum in eam incepit in die Pentecostes, quando peractis omnibus mysteriis redemptionis, cœperunt Apostoli in Hierusalem publice promulgare fidem Christi, et Baptisma. Itaque etiam si Apostoli omnes tempore passionis Christi errassent circa fidem, nihil obfuisse eorum error Ecclesiæ universali.

Dico secundo, non esse probabile quod Apostoli fidem amiserint. Nam non leguntur reprehensi, nisi de fide resurrectionis, illam autem non potuerunt amittere, cum eam non habuerint, nisi postquam Dominus resurrexit; Etsi enim antea Christus sæpe illis prædicaverat se resurrecturum, tamen ipsi putaverant eum loqui figurate, et non intellexerant, neque crediderant. Siquidem Lucæ XVIII. cum dixisset Dominus: *Occident eum, et tertia die resurget*. Subjungit Lucas: *Et ipsi nihil horum intellexerunt, et erat verbum istud absconditum ab eis, et non intelligebant, quæ dicebantur* (2). Et Joan. XX. legimus, Petrum et Joannem, audito a Magdalena sublatum esse corpus Domini de monumento,

et visis linteaminihus et sudario credidisse, nimirum Christi corpus fuisse ab aliquo sublatum: Nam, inquit Joan. *nondum sciebant Scripturas, quia oporteret eum a mortuis resurgere* (3), id est, ideo crediderunt ab aliquo sublatum, quia non sciebant eum debuisse resurgere. Præterea Lucæ XXII. dictum est Petro: *Rogavi pro te, ut non deficiat fides tua* (4). Quomodo igitur credibile erit eadem nocte fidem Petri defecisse, ita ut non saltem in corde ejus remaneret; nam quod in ore non permanerit certum est. Denique, Maria Magdalena summa charitate flagrabat in illo triduo, ut patet ex Joan. XIX et XX. at sine fide non potest esse charitas, ergo non amiserat Magdalena fidem in Christum, quam ante habuerat, ergo non in sola B. Virgine fides permansit.

Quod autem dicitur Marci ultimo: *Exprobravit incredulitatem*, non significat eos amisisse fidem, quam habuerant, sed tardos fuisse ad credendum quod nondum crediderant, quod quidem aliquod peccatum fuit, sed non proprie infidelitatis. Illud vero Mat. XXVI: *Omnes vos scandalum patiemini in me in nocte ista* (5), significat peccatum, quod commiserunt Apostoli fingendo, et nimis timendo, et vacillando, etiam circa fidem, ex occasione Dominicæ passionis; nec enim omnis vacillatio est infidelitas, sed solum vacillatio deliberata.

Miror autem Joannem de Turcremata, qui propter argumentum levissimum de candelâ, dicit esse contra fidem universalis Ecclesiæ asserere non in sola B. Virgine mansisse fidem in die passionis Domini. Nam Rupertus lib. V de divin. offic. c. 26. dicit ultimam candelam tempore suo consuevisse etiam extingui. Et addit cap. 28. illis tribus noctibus post omnia lumina extincta, iterum postea ex lapide novum ignem accendi solitum; et quidem per omnia lumina, quæ paulatim extinguebantur, significari prophetas, quos diversis sæculis Judæi occiderunt, et illos occidentes sibi ipsis tenebras mentis faciebant: per ultimam vero significari Christum, quem cum occiderunt, sibi ipsis tenebras densissimas pepererunt; Per novum autem lumen, quod singulis illis tribus noctibus ex lapide excutiebatur, significari novum lumen Christianorum, quod ex lapide

Christo a Judæis percusso in mentibus nostris ortum est.

Quod si neglecta consuetudine, antiquæ Ecclesiæ vim faciant in eo usu, qui nunc est, ultimam candelam non extinguendi: potest cum Abulensi responderi quæst. 14. prologi in Matthæum, per illam candelam significari beatam Virginem, in qua sola, ut pie creditur, fuit in illo triduo fides explicita resurrectionis. Ex quo tamen non sequitur in aliis fuisse errorem, vel infidelitatem, quia non tenebantur credere explicitè resurrectionem,

nisi post legitimam ejus promulgationem, et probationem; et præsertim illi, qui aberant a Hierusalem, et nihil de Christo audierant. Et sane videtur periculosum dicere in sola Virgine mansisse veram fidem; tum quia Ecclesia periisset, non enim una persona potest dici Ecclesia, cum Ecclesia sit populus et regnum Dei; tum etiam quia tunc illi qui aberant a Hierusalem, et usque ad illud tempus habuerant veram fidem, mox illam amisissent sine sua culpa.

(1) Jerem. XVIII, 18. — (2) Luc. XVIII, 33 et 34. — (3) Joan. XX, 9. — (4) Luc. XXII, 32. — (5) Matth. XXVI, 31.